

Een draagvlak voor trage wetenschap?

INTERVIEW MET Nick Schuermans & Ben Derudder

Slow science won het voorbije jaar momentum in de Belgische academische wereld. De beweging is een tegenreactie op de publicatie 'rat race' en vraagt dat wetenschappers (weer) tijd nemen én krijgen om te onderzoeken en na te denken. Slow science ziet de publicatiedruk als een symptoom van de vermarkting van de universiteiten, en wil een moment van debat over de plaats van wetenschap in de maatschappij.

AGORA wilde weten waar de slow science beweging in België nu staat. We nodigden twee onderzoekers uit om hier hun licht op te laten schijnen. Ben Derudder en Nick Schuermans discussieerden enkele jaren geleden in het tijdschrift 'Area' over de dominantie van het Web of Science in het wetenschapsbedrijf. We vroegen hen of slow science iets op gang bracht dat een nieuw licht doet schijnen op die discussie.

Nick Schuermans

Post-doc sociale geografie aan KU Leuven. Foto: Triin Tamm

Ben Derudder

Professor sociale geografie, Universiteit Gent. Foto: Tom Storme

Huidige protestbewegingen

Schuermans: "Laat mij duidelijk zijn. Ik wil niet voorkomen als de kleinzoon, laat staan één van de vaders van slow science. Eerder raakte ik na mijn doctoraat – toen het mij duidelijk werd dat ik verder wilde gaan in de academische wereld – zoals velen een beetje gewrongen tussen enerzijds wat ik moet doen in functie van mijn academische carrière en anderzijds wat ik graag zou willen doen als wetenschapper om bij te dragen aan de samenleving. Van daaruit voelde ik een zekere verbondenheid met de slow science beweging. Deze zet hieromtrent een aantal principes uit, die voor mij grotendeels weerspiegelen wat wetenschap zou moeten betekenen in de maatschappij. Dus heb ik het manifest ondertekend, en met plezier deelgenomen aan de debatten die hier verder op ingingen. Maar de laatste tijd heb ik het gevoel dat slow science wat is afgekabbeld. De principes zijn neergelegd, maar verder gebeurt er vanuit de beweging zelf niet veel meer. Tegelijk zijn de ideeën van slow science nu ook meer mainstream geworden. Er is bijvoorbeeld Rik Torfs [rector KU Leuven] die naar de beweging verwees aan het begin van het huidig academiejaar. Het debat is dus nu minder vrijblijvend; er moeten concrete eisen op tafel komen. Daar verwacht ik veel van de Actiegroep Hoger Onderwijs."

Derudder: "De Actiegroep Hoger Onderwijs is inderdaad een stuk concreter. Waar ik bij slow science wel ergens de verzuchtingen begreep, kon ik mij eerder moeilijk vinden in de principes die van daaruit werden uitgezet. Bij de Actiegroep Hoger Onderwijs ligt dat anders. Die ademt misschien nog wel de geest van slow science uit, maar vermijdt een fundamentele discussie over de rol van wetenschap in de maatschappij. Een debat over deze rol is misschien wel wenselijk, maar ik vrees dat dit weinig zaken zal opleveren waar iedereen het over eens kan zijn. De Actiegroep Hoger Onderwijs focust voornamelijk op hoe het personeelsbeleid wordt gevoerd. De druk op onderzoekers is enorm hoog, zowel in functie van de individuele carrièremogelijkheden, als door de eisen vanuit de faculteiten. Zij kaarten dit aan en vertalen het in concrete eisen. Dat slaat aan. Iedere academicus ondervindt dit in de

dagdagelijkse praktijk. Bovendien kent iedereen wel iemand voor wie het onder deze druk is misgelopen. Dus verzamelde dit eisenpakket op korte termijn meer dan duizend handtekeningen. Bovendien was het een meer diverse verzameling van persoonlijkheden die zich achter deze eisen scharden; niet alleen de 'bekende namen', maar academici op verschillende momenten in hun loopbaan, van verschillende universiteiten en departementen."

Anders evalueren

De druk om te publiceren weegt zwaar op iedere academicus. Evaluaties en kansen op een academische carrière hangen in grote mate af van het aantal publicaties in tijdschriften opgenomen in Web of Science. Moeten we naar andere manieren van evalueren?

Derudder: "Ik denk dat ondertussen alle [Vlaamse] rectoren het eens zijn dat een zuiver bibliometrisch evaluatiesysteem onhoudbaar is. Er zitten teveel nadelen aan. Maar zelfs al zijn ze het hierover eens, op het einde maken ze wel hun rekening in functie van hoe de universiteit wordt gefinancierd. Ze kunnen er dus niet zomaar vanaf stappen. Hierdoor blijft het bibliometrische een grote rol spelen in de evaluatiemethodes. Maar tegelijk wordt er tegenwoordig wel al op alternatieve manieren gemeten. Mensen in beoordelingscommissies voor projecten of benoemingen zeggen al een tijdje dat het echt niet zo is dat alle publicaties onder elkaar worden gezet waar men dan een streep onder zet om te komen tot een positieve of negatieve beslissing. Er wordt met veel meer rekening gehouden. Maar er is gewoonweg te weinig geld voor ieder project. Bovendien gaat de kritiek op het systeem volgens mij vaak uit van diegenen die het niet hebben gehaald en dat dan maar wijten aan het feit dat de commissie enkel keek naar de A1 publicaties."

Schuermans: "Mij is in elk geval niet duidelijk hoe op verschillende niveaus wordt geëvalueerd... Maar ik geloof ook wel dat er voor bepaalde types projecten rekening wordt gehouden met meer dan enkel het aantal publicaties van het onderzoeksteam. Er wordt ook gekeken of het project in de lijn ligt van eerder onderzoek van de betrokken wetenschappers, naar de interne coherentie van het project, naar de mogelijke maatschappelijke vertaling van de onderzoeksuitkomsten."

Derudder: "Be careful what you wish for. Elk systeem heeft immers zijn nadelen. Bij IWT [Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie] bijvoorbeeld worden de valorisatiemogelijkheden van het onderzoek in rekening gebracht. Is dat dan wat we willen? Op welke manier moet die valorisatie dan worden bekeken? Voor bijvoorbeeld bio-ingenieurs is dat vrij duidelijk: commercialiseerbaar zijn en verbeterde resultaten zijn hier vrij logische criteria. Maar wat betekent valorisatie in de sociale geografie?"

Laat onderzoekers zelf kiezen

Schuermans: "Een andere mogelijkheid bestaat erin om de onderzoekers zelf de keuze te laten hoe ze worden beoordeeld. Dat je je moet kunnen verantwoorden als wetenschapper, is geen punt van discussie. Maar dan wel in een systeem waarbij je zelf kan kiezen op welke punten je inzet. Hierbij kan uitgegaan worden van de 'heilige driehoek': onderzoek - onderwijs - maatschappelijke dienstverlening. Het zou moeten mogelijk zijn om binnen deze driehoek te kiezen om je carrière op elk van die hoekpunten uit te bouwen. Iemand zou bijvoorbeeld extra kunnen

inzetten op onderwijs, en onderzoek enkel in functie hiervan uitvoeren. Evaluatie gebeurt dan op basis van de coherentie tussen de verschillende punten op je cv."

Derudder: "Dit systeem is op een aantal plaatsen al in beperkte mate ingevoerd. En er zijn dan inderdaad academici die kiezen voor onderwijs als hoofdtak. Maar eigenlijk wordt dit door andere mensen op de faculteit vaak gezien als een zwaktebod. De perceptie heerst dan dat die persoon het 'echte werk' - het onderzoek - niet aankan."

Schuermans: "Ook voor hen die opteren om zich hoofdzakelijk te richten op onderzoek, is de speelruimte beperkt. En zeker wat betreft de manier waarop je onderzoek wenst uit te brengen. Aangezien enkel A1 publicaties echt meetellen, en liefst nog in tijdschriften met de hoogst mogelijke impactfactor, dreigen lokale wetenschappelijke tijdschriften en andere vormen van publiceren te verdwijnen. Vormen die misschien wel belangrijk zijn om andere mensen te bereiken of maatschappelijk iets te betekenen."

Een zuiver bibliometrisch evaluatiesysteem is onhoudbaar

Structureel of individueel?

Derudder: "Het klopt inderdaad dat een aantal publicatievormen blijft liggen. Maar dat zijn vaak niet de meest dynamische. Voor mij is het echt wel een vraag of atlanten en monografieën nog van deze tijd zijn. Of wanneer het gaat om bepaalde tijdschriften, zoals *Belgeo*, dan moet er ook eens worden nagedacht over hoe dat momenteel wordt gerund." **Schuermans:** "De vraag is waarom ze op deze manier worden gerund. Om ze goed te kunnen runnen heb je mensen nodig die er hun schouders onder zetten en er heel wat tijd in investeren. Waarom zou je dit als jonge onderzoeker doen, terwijl dit niet meegenomen wordt in beoordelingen?"

Derudder: "Het klopt dat zeker post-docs geen tijd en vrijheid hebben om dit te doen. Maar beginnende proffen hebben wel al een beetje vrijheid, en oudere proffen nog veel meer. Maar ook zij nemen het niet op."

Schuermans: "Misschien hebben zij iets meer vrijheid, maar ook niet veel. Ook al hebben ze het minder nodig in functie van hun carrière, wordt er ook van hen verwacht dat zij meedraaien in het systeem van publicaties. Daarnaast zijn er de vaak uitgebreide onderwijstaken, het begeleiden van proefschriften, de administratie, etcetera. Er moet op hoger niveau iets wijzigen aan dit systeem. Het is onmogelijk om alle verantwoordelijkheid bij het individu te leggen.

Maar zelfs dan is het niet makkelijk. Er is immers meer dan enkel de Vlaamse context. Stel dat de Vlaamse overheid afstapt van het bibliometrische systeem, dan heb je daar als onderzoeker nog niet veel aan. Er is immers veel kans dat je in je verdere carrière naar het buitenland moet. Dan kan je op Vlaams niveau al één en ander hebben bewezen, en naar onze normen een behoorlijke publicatielijst bij elkaar hebben gepend, maar als je daarmee naar bijvoorbeeld Engeland gaat, waar heel andere maatstaven worden gehanteerd wat betreft aantal publicaties, dan sta je weer nergens."

Derudder: “En als het bibliometrische systeem verdwijnt, hoe ga je dan evalueren? Is het mogelijk een model te ontwerpen dat voor iedereen werkbaar is? Het bibliometrische systeem heeft als voordeel dat het voor iedereen duidelijk is. Maar daartegenover staat dat het te ver is doorgeschoten.

Kijk, ik vind het bijvoorbeeld een heel negatieve zaak dat het tijdschrift ‘De Aardrijkskunde’ [tijdschrift van de vereniging van Belgische aardrijkskundeleraars] is verdwenen. De link tussen de academische geografie en de aardrijkskunde in het secundair onderwijs is daarmee deels doorgeschnipt. Het is nochtans belangrijk dat leerlingen les krijgen op basis van de recentste ontwikkelingen in de geografie. Maar de vraag blijft hoe je dat zou valoriseren. Hoe kan je iets als het schrijven van een stuk voor een schoolhandboek evalueren in termen van iemands academische carrière?”

Eigen carrière of bijdragen aan wetenschap

Geraken we zo niet in een systeem waarbij publiceren dient om de eigen carrière te dienen eerder dan om bij te dragen aan de wetenschappelijke ontwikkeling?

Schuermans: “Het is een terechte vraag of het bibliometrische systeem leidt tot een maximalisatie van kennis of een maximalisatie van publicaties. Er worden nu misschien wel een hoop papers gepubliceerd die goed genoeg kunnen worden genoemd, maar lang niet perfect zijn.”

Derudder: “Hiermee kom je in een grijze zone terecht. Vanuit ethisch oogpunt is dit het interessantste debat. Je hebt altijd de uitschieters van extreme fraude zoals Diederik Stapel. En zelfs die werd de ene dag door iedereen uitgespuwd, om dan de andere dag toch ook gezien te worden als het slachtoffer van het systeem. Maar een interessantere vraag is inderdaad of je je standaarden aanpast over wat in aanmerking komt voor publicatie, en nog belangrijker of je je empirie deels laat bepalen door de publicatiemogelijkheden in bepaalde tijdschriften. Stel bijvoorbeeld dat er een regionaal tijdschrift is voor Zuid-Amerika en een ander voor Eurazië, waarbij het laatste dan zou genoteerd zijn in het Web of Science en het eerste niet. Kies je dan voor Moskou als casestudie, of toch Rio? Ik zou geneigd zijn om in dat geval voor Moskou te kiezen.”

Schuermans: “Ja, en op die manier vallen er casestudies en onderwerpen uit de boot, omdat ze niet makkelijk publiceerbaar zijn in hoogerangschikte tijdschriften van het Web of Science. Let wel, ik vind internationaal publiceren nodig. In bepaalde domeinen, zoals wereldsteden, is het zelfs noodzakelijk omdat deze niet anders dan internationaal kunnen worden behandeld. Maar ook in andere domeinen kan een internationaal debat tussen wetenschappers veel bijbrengen. Alleen zou er veel meer in functie van onderwerp en draagwijdte moeten kunnen gekozen worden waar je je onderzoeksresultaten publiceert. Nu heerst de omgekeerde logica, en dreigen thema's die minder populair zijn, of minder impact hebben in de verdrukking te raken.”

Derudder: “Maar dat wil niet zeggen dat iedereen die bezig is met ‘populaire’ onderwerpen automatisch een opportunist is; zelf ben ik bijvoorbeeld al in de laatste jaren van mijn studie geboeid geraakt door het wereldstedennetwerk, en toen heb ik besloten om hierin verder te gaan. Dat had niets met de ‘publiceerbaarheid’ van dat onderzoek te maken, alsof ik daar mee bezig was als student.

Op ieder moment wordt je carrière bepaald door drie zaken: toeval,

meritocratie en netwerken. De verhoudingen tussen deze drie kunnen verschillen, en meritocratie zal vroeger anders ingevuld en geëvalueerd zijn dan nu, maar het is altijd een combinatie van die drie. Dus ja, op dit moment weegt de meritocratie erg door en binnen de meritocratie liggen er misschien meer kansen voor iemand die met wereldsteden bezig is dan voor een ander die focust op lokale armoede. Maar dan nog spelen ook altijd toeval en netwerken een grote rol. Dé reden waarom ik professor ben, is dat ik geluk heb gehad: op het moment dat ik mijn doctoraat heb afgewerkt was mijn promotor 64 jaar.”

Gaat het om maximalisatie van kennis of een maximalisatie van publicaties?

Breed draagvlak

We keren nog eens terug op de slow science beweging en haar erfgenaam Actiegroep Hoger Onderwijs. Wat onthouden jullie van deze bewegingen?

Derudder: “Voor slow science was het misschien niet ideaal dat ze vooral werd gedragen door ‘the usual suspects’. Zonder afbreuk te doen aan hun verdiensten, namelijk het probleem voor de eerste keer in debat brengen, maakte dat wel dat de beweging het moeilijker had om een brede ingang te vinden.”

Schuermans: “Ik vond het verwonderlijk hoeveel aandacht de Actiegroep Hoger Onderwijs bijvoorbeeld in de kranten kreeg. Blijkbaar hebben deze eisen toch iets op gang gebracht. Bovendien kwamen er deze keer andere, jongere mensen aan bod om hun verhaal te vertellen.”

Derudder: “Voor mij was het ook een verrassing dat er zo'n breed draagvlak was voor deze beweging, zowel wetenschappelijk als maatschappelijk. Ze had evengoed kunnen weggezet worden als ‘die academici klagen weer’, maar dat gebeurde niet, er is duidelijk een breed gedragen inzicht.”

Tim Cassiers (tim.cassiers@ees.kuleuven.be) en Valerie De Craene zijn beiden verbonden aan de KU Leuven en redacteurs van AGORA.

Literatuurselectie

Derudder, B. (2011) Some reflections on the ‘problematic’ dominance of ‘Web of Science’ journals in academic human geography. *Area*, 43(1), 110–112.

Meeus, B., N. Schuermans & F. De Maesschalck (2011) Is there a world beyond academic geography? A reply to Ben Derudder. *Area*, 43(1), 113–114.

Schuermans, N., Meeus, B., & F. De Maesschalck (2010) Is there a world beyond the Web of Science? Publication practices outside the heartland of academic geography. *Area*, 42(4), 417–424.